

VAŽNOST PRAVILNOG ZAPJEVA TONA

DANIJELA ŽUPANČIĆ

ZAPJEV (TAL. *ATTACCO DEL SUONO*) IMA SVOJU PJEVAČKU I FONIJATRIJSKU DEFINICIJU. OVAJ IZRAZ PODRAZUMIJEVA POČETAK EMITIRANJA ZVUKA. TO JE PROIZVOD USKLAĐIVANJA KOLIČINE I PRITISKA IZDISAJNOG ZRAKA I SNAGE MIŠIĆA GRKLJANA KOJI DAJU OTPOR IZDISAJNOJ STRUJI ZRAKA.

Izraz „ataka“ nastao je u talijanskom pjevačkom jeziku od glagola *attaccare* – „priljubiti se, priključiti se, nešto započeti“. Pretpostavlja se da su talijanski kompozitori vokalne glazbe mislili na značenje početka tona s manje agresivnim osjećajem u larinksu (grlu). Njemački izraz ove riječi je *Einsatz-einsetzen*, što znači „postaviti; počinjati“. U vokalnoj metodici zapjev tona jedan je od ključnih elemenata u formiranju zdravoga i izražajnoga pjevačkog tona. Iako traje djelić sekunde, on odlučuje o karakteru, stabilnosti i ljepoti cijelog tona.

Pravilno izveden zapjev omogućuje ekonomičnu upotrebu glasa i pridonosi dugoročnoj vokalnoj higijeni, dok nepravilan zapjev često dovodi do napetosti, gubitka kontrole i oštećenja glasnice. U kontekstu pedagoškog rada, osvještavanje i usvajanje pravilnog zapjeva ključno je od samih početaka vokalne edukacije jer postavlja temelje daljnjem razvoju disanja, artikulacije i interpretacije.

Prema tome, zapjev možemo podijeliti na:

- pripremu tona (*Ansatz*)
- početak tona (*Einsatz*)
- završetak tona (*Absatz*).

ŠTO JE PRIPREMA TONA ILI *ANSATZ*?

Disanje predstavlja fiziološku osnovu svakog zapjeva. Pjevač mora naučiti kontrolirati protok zraka kako bi glasnice bez napora mogle započeti vibraciju. Najvažniju ulogu ima dijafragma koja regulira pritisak zraka, dok međurebreni i trbušni mišići pružaju potrebnu podršku.

Priprema također predstavlja početak svjesne pozicije tona u rezonatoru. Rezonator je u ovom slučaju pripremljen prihvatiti emitirani ton, postaviti ga i dodati sve potrebne kvalitete. Svaki *Ansatz* (priprema) ima povratni utjecaj na disanje te na položaj i funkciju grkljana, što znači da pozicija i forma rezonatora utječe na ostale organe fonacije. I obrnuto – način rada glasnica s prefonatornom pripremom utječe na formu rezonatora kao i na način disanja. Nepravilan način udisanja može omesti kasniji rad grkljana i utjecati na oblik rezonatora. Ukoliko se pri udisaju preširoko i neprirodno raširi grlo, a zrak struji nekontrolirano, javit će se „debelo“ pjevanje. Korijen jezika se pomiče unatrag, struja zraka je spriječena slobodno dopirati do pravoga mjesta u rezonatoru, a to je kupola

na sredini tvrdog nepca. Pripremu ili *Ansatz* treba vježbati da bi se glas dobio naprijed u fokusu.

Kao posljedica pogrešnog uzimanja daha glasnice se ne sklapaju kako treba, glas gubi zvonkost i nenosiv je, a također izostaje odgovarajući broj alikvotnih tonova. S vremenom se javlja hiperkinezija – forsiranje tona koje vodi oštećenju glasa. Stoga je nužno naučiti izvršiti blagu pripremu atake, odnosno zapjeva, stvarajući najprije sliku glasa u glavi, a potom realizirati taj ton.

POČETAK TONA (*EINSATZ*)

Prema fonijatrijskoj definiciji, pravi početak tona nastaje na način da izdisajni zrak iz pluća stigne do nivoa grkljana, odnosno do zatvorenoga glotisa. Glasnice su priljubljene i spremne za proizvodnju zvuka. Već je ranije rečeno da je to kompleksan proces koji zahtijeva mentalnu pripremu, a također i mišićnu. Dobrom zapjevu prethodi lagani, duboki udisaj i zadržavanje daha, dok se za to vrijeme stvara slušna i vidna predodžba o tonu kako bi grkljan bio postavljen u pravilnoj poziciji.

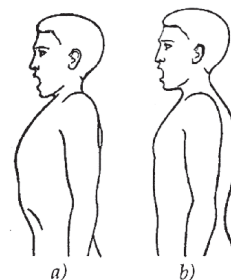
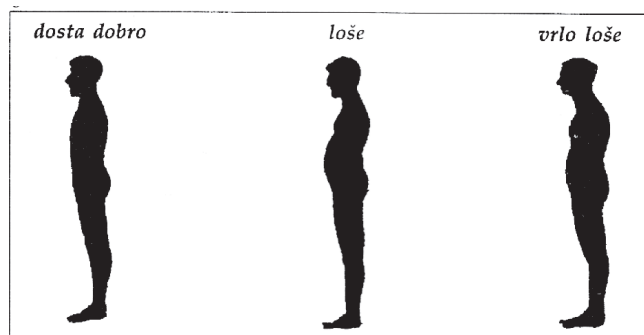
Pravilan udah je udah na dijafragmi, a pritom se trbušni zid ne izbacuje prema van, nego samo onoliko koliko mu to dopušta dijafragma.

Pravilna koordinacija izgleda ovako: mirni udah, kratka priprema te lagani, kontrolirani početak tona.

Razlika između disanja kao životne funkcije i pjevačkog disanja jedino je u tome što je prvo urođeno i automatsko, a drugo (pjevačko) je namjerna radnja upravljana našom voljom. Za razliku od nesvjesnog disanja, udisanje pri pjevanju nešto

je kraće, a izdisanje znatno duže. U pedagoškoj praksi korisno je poticati vježbe svjesnog disanja poput „zadržanog daha“ kako bi pjevač osjetio povezanost daha i glasnica.

Primjer:

- a) Pogrešno držanje pri pjevanju. Ramena su uzdignuta, prsni koš napuhnut, trbušna stijenka uvučena. Uvučen vrat također otežava pokrete larinksa
b) Ispravno držanje tijela

VRSTE ZAPJEVA

a) *Meki zapjev* podrazumijeva visoku poziciju tona, koji je nježan i lijepo oblikovan. Ovakav način zapjeva čuva glas pjevača i produžuje karijeru pjevačkim profesionalcima. Smatra se optimalnim u svim stilovima pjevanja. Omogućuje stabilnost tona, čistu intonaciju i slobodan rezonantni zvuk. Ujedno razvija osjećaj povezanosti između daha i glasa, što je preduvjet za izražajno pjevanje.

b) *Tvrđi zapjev* postiže se većom količinom zraka i većom mišićnom snagom. Dopusćen je povremeno kako bi se izrazile jake emocije (vrisak, strah, užas i dr.). Njegova dugoročna upo-

treba može uzrokovati vokalne probleme.

c) *Šuštavi zapjev* – ovdje se čuje šum koji u sebi sadrži glas „h“. Uslijed nedovoljne napetosti glasnica kod ove je vrste zapjeva ton intonativno nesiguran, ravan (*flah*), troši puno zraka i slabo je nosiv. Ako se povremeno koristi to može biti situacija kad fraza i stil interpretacijski zahtijevaju da se izrazi slabost, no nikako dulje. Ukoliko se čitavo vrijeme pjevanja čuje šum, to može značiti oštećenje glasa i zahtijeva liječenje.

d) *Posebni zapjevi* su oni u kojima se ispred vokala stavlja neki konsonant koji vokalu omogućuje pravu poziciju (m, n, l, s, v), a također *bocca chiusa*, odnosno zapjev sa zatvorenim ustima – mumljanjem.

ZAVRŠETAK TONA ILI ABSATZ

Završetak tona predstavlja prestanak vibracije glasnica u trenutku kada ton prestaje zvučati. To je usporeno izdisanje koje u pjevanju ima jednu od presudnih uloga. Ovisi o snazi mišića udisaja koji se opiru. Kad ne bi bilo tog suprotstavljanja, zrak bi nezadrživo izletio van. Što je dijafragma snažnija i sposobnija održati elastičnost, to je udisajni proces spretniji, no izdisaj se ne oslanja samo na dijafragmu, već i na sve mišiće koji su pokrenuti ranije tijekom udisaja. I leđni mišići imaju zadatak podizati rebra u čitavom procesu.

Nekoliko je vrsta završetaka, o kojima ćemo nešto više reći u nastavku.

Meki završetak tona podrazumijeva prolaz zraka mekano, bez dodatnih šumova. Da bi se osigurala čistoća intonacije do kraja treba zadržati širinu i napetost rezonatora. *Legato*-linija se ne prekida, ton se ispjeva do kraja, a opuštanje slijedi nakon

potpunog završetka zvučanja posljednjeg sloga.

Šuštavi završetak nastaje opadanjem funkcije *appoggia* prije završetka tona, odnosno prerano. Na taj način se glasnice ne sklapaju dobro, nastaje šum, a nerijetko i smetnje u intonaciji.

Gurajući završetak nastaje prilikom naglog zatvaranja glasnica i preranog pritiska zraka koji završava udarom koji djeluje kao guranje, stenjanje. Ovdje je riječ o prevelikoj napetosti mišića grkljana i ton se ne zaustavlja prolaskom zraka kroz glasnice.

Kod početnika pjevača (kao i kasnije) vrlo je važno pravilno i polako uvježbavati zapjev koji će u narednom razdoblju školovanja i djelovanja biti dobar temelj zdravog i nosivog tona koji se izvodi s lakoćom i bogatstvom interpretacije te je ugodan svakom uhu.

ESTETSKA I DUHOVNA DIMENZIJA ZAPJEVA U LITURGIJSKOM PJEVANJU

U kontekstu crkvene glazbe zapjev nije samo tehnički, nego i duhovno-estetski čin. Način na koji pjevač započinje ton odražava njegovu unutarnju sabranost i poštovanje prema tekstu i liturgiji. Meki i uravnoteženi početak tona pridonosi osjećaju mira i sklada, dok nagao i grub zapjev može narušiti liturgijsku atmosferu.

Pravilno oblikovan zapjev tona ključan je za svaku vokalnu tehniku i metodiku pjevanja. On spaja fiziološku, estetsku i duhovnu dimenziju pjevačkog čina. U liturgijskom kontekstu, pravilno zapjevan ton postaje ne samo glazbeni, nego je i duhovni izraz – sklad između tehnike, vjere i umjetnosti.

Literatura:

1. Buble, N. i Veršić J. (2000.) *Priručnik za zborovode i voditelje dalmatinskih klapa*. Split, Umjetnička Akademija Sveučilišta u Splitu (preuzete slike u članku).
2. Cvejić N. i B. (2007.) *Umetnost pjevanja, Fakultet muzičke umjetnosti u Beogradu*
3. Lehmann, A. C., Sloboda J. A. i Woody, R. H. (2007.) *Psychology for Musicians: Understanding and Acquiring the Skills*. Oxford: Oxford University Press.
4. Radoš, I. (2001.) *Metodika nastave pjevanja*
5. Vidaković L. (1996.) *Estetika crkvenog pjevanja*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost